

TRETJE MEDNARODNO SREČANJE RAZISKOVALCEV IZSELJENSTVA, PORTOROŽ, 18., 19. MAJ 1994

Breda Čebulj - Sajko

Inštitut za izseljenstvo ZRC SAZU je že drugič organiziral mednarodni simpozij raziskovalcev izseljenstva, s čimer so tovrstna srečanja, tokrat že tretje po vrsti, postala tradicionalna. Če se še spominjamo, smo na prvem (v organizaciji Inštituta za slovensko izseljenstvo, Ljubljana, maj 1992) spregovorili o preteklih rezultatih in bodočih načrtih raziskovanja slovenskega izseljenstva po znanstvenih disciplinah. Na drugem posvetovanju (v organizaciji Narodne in študijske knjižnice iz Trsta, Odseka za zgodovino, Občine, maj 1993) smo razpravljali o prvi fazi izseljenskega procesa, torej o vzrokih, motivih, povodih, smereh odhajanja Slovencev po svetu v različnih časovnih obdobjih. V letu 1994 je simpozij zaradi pomanjkanja financ odpadel, pač pa je ponovno Inštitut za izseljenstvo v letošnjem letu navkljub podobnim denarnim težavam kot lani organiziral dvodnevno srečanje v Portorožu, ki so se ga udeležili gostje iz Italije, Avstrije, Hrvaške, Nemčije, Poljske in Slovenije. Naslovili smo ga Sročanje mita in realnosti ob prihodu izseljencev v novo okolje (Confrontation of Myth and Reality at the Emigrants' Arrival to a New Land).

V uvodnem nagovoru je državni sekretar Ministrstva za zunanje zadeve Urada za Slovence po svetu dr. Peter Vencelj poudaril predvsem skrb Republike Slovenije za več kot pol milijona izseljenih Slovencev ter se zavzel za nadaljevanje tovrstnih znanstvenih srečanj. Nato je dr. Irena Gantar Godina, upravnica Inštituta za izseljenstvo in vodja organizacije simpozija, prebrala pozdravno pismo direktorja ZRC SAZU dr. Ota Lutharja ter otvorila začetek posvetovanja.

Kot prvi nam je svoj referat Mitologija Amerike in Slovenci predstavil dr. Zmago Šmitek z Oddelka za etnologijo in kulturno

antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. V ospredju obravnave so bila pisma slovenskih misijonarjev v severni in južni Ameriki in sicer od 17. stoletja dalje. V njih so domačim sporočali svoje vtise o novem okolju, ki jih je dr. Šmitek primerjal z nekaterimi sorodnimi viri evropskih misijonarjev. V prispevku raziskovalke Inštituta za novejšo zgodovino (Ljubljana), sicer živeče v Italiji, Marije Jurič-Pahor Migracija in kulturni šok so bili nakazani psihoanalitski vidiki izseljevanja. Kulturni šok je bil tudi v središču pozornosti referata z enakim naslovom avtorice mag. Irene Weber (podiplomske študentke Fakultete za družboslovne vede Univerze v Ljubljani), v katerem je omenjeni pojav opredelila z antropološkega vidika in ga umestila med ostale faze v prilagajanju človeka na tuje okolje. Po njenem gre za stresno situacijo, locirano v posamezniku, ki se lahko ponovi ob njegovem povratku v domovino. Mit o nespremenjeni domovini je bil naslov referata Marka Jenštrla (Ministrstvo za kulturo R Slovenije). V njem je z zornega kota vsakdanje prakse poglobljeno predstavil probleme slovenskih izseljencev v Argentini po letu 1945 in opozoril na vprašanje nove vloge in obstoja politične emigracije v odnosu do novih družbeno-političnih razmer v Sloveniji. V prispevku sociologinje mag. Marine Lukšič-Hacin z Inštituta za izseljenstvo ZRC SAZU (Ljubljana) *Prepletanje mita in realnosti* je bilo govora o relaciji med obema pojmom, pri čemer je avtorica izpostavila dejstvo, da v določenih situacijah mit postane realnost ter obratno. Razpravljalci v diskusiji, ki je sledila po naštetih prispevkih, so bili mnenja, da je delitev realnega in mitološkega odvisna od presoje vrednostnega sistema določene dobe (dr. Peter Vencelj) ter podali nekaj konkretnih primerov pojmovanja mita iz daljne preteklosti (npr. iz pisem Hebrejcev iz Stare zaveze, ki so se, podobno kot Slovenci, v tujem svetu zbirali predvsem okoli svojih verskih središč /Mihael Kuzmič, Ljubljana; Marija Jurič-Pahor/) in sedanjosti (npr. izražanje mitologije v vsebini ameriških filmov /mag. Irena Weber/).

V popoldanskem delu prvega dne smo najprej sledili razpravi dr. Adama Walaszka (Uniwersytet Jagiellonski, Instytut Polonijny, Varšava) *Encountering the city: Immigrants in America 1870-1920*. V njej je avtor s pomočjo zgodovinskih dejstev in s

konkretnimi primeri prikazal "ponovno rojstvo" poljskih emigrantov po njihovem prihodu v Združene države. Dr. Ivan Čizmić (Inštitut za aplikativno družbeno raziskovanje Univerze v Zagrebu) je v svojem referatu Prvi kontakti Hrvatov s Amerikom i Kanadom – legenda ili stvarnost? sprva orisal zgodovino priseljevanja Hrvatov v "novi svet" in navedel nekaj primerov mitov in legend iz tega obdobja, ki zaenkrat še nimajo potrditve v historičnih virih. Zgodovinar dr. Darko Friš (Oddelek za zgodovino Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru) si je za primer doživljanja Amerike v prvem desetletju tega stoletja izbral pisma duhovnika Venceslava šolarja, iz katerih izhaja tudi naslov njegovega prispevka: "Dragi domači, s potrpljenjem se železna vrata prebivajo." V opisu vsebine doma objavljenih pisem je bila razvidna vloga le-te pri oblikovanju mita o Ameriki med domačim prebivalstvom. Objavljeni avtobiografski viri so bili predmet analize socialnega izvora pripovedovalk ter njihovega dojemanja Amerike kot dežele začasnega bivanja v prispevku zgodovinarke mag. Majde Kodrič (raziskovalke iz Trsta) Soočanje med mitom o Ameriki in tamkajšnje stvarnostjo v spominih slovenskih izseljenk. O izseljevanju v "obljubljeno deželo" Ameriko je kot zadnji v vrsti referentov prvega dne spregovoril tudi dr. Marjan Drnovšek (Inštitut za izseljenstvo ZRC SAZU, Ljubljana). Njegov referat "V Ameriki se trdo dela – vendar tudi dobro zasluži" je posegel v zgodovino izseljevanja Slovencev "čez lužo" na prelomu 19. v 20. stoletje, za katerega je prevladovalo mnenje, da je bilo pogojeno z revščino. Avtor je na osnovi arhivskih virov prišel do zaključka, da je ravno mit o Ameriki pritegnil tjakaj tudi premožnejše Slovence predvsem zaradi želje po še večjem zaslužku.

V diskusijskem delu je sprva tekla beseda okoli razčiščevanja uporabe pojmov Amerika, Indijanci ipd., za katere so nekateri diskutantje opozarjali na temeljitejšo opredelitev (mag. Irena Weber), medtem ko so se drugi v primeru raziskovanja izseljenstva zavzemali za takšno navajanje predvsem geografskih imen celin, kakršno so sprejeli emigranti (dr. Ivan Čizmić, mag. Majda Kodrič, dr. Antonius Holtman /Universität Oldenburg, Oldenburg/). Ker se je debata oddaljevala od osnovne tematike simpozija, je dr. Čizmić sprožil še vprašanje verodostojnosti

vsebine pisem izseljencev in podal nekaj primerov tovrstnih virov med hrvaškimi duhovniki v Združenih državah. Dr. Darko Friš je bil mnenja, da je potrebno pisma izseljencev v raziskovanju migracijskih procesov vedno preveriti in primerjati z ostalimi razpoložljivimi viri. Vzporednice med "ponovnim rojstvom" poljskih emigrantov po prihodu v novo okolje ter taboriščniki v koncentracijskih taboriščih je v zaključnem delu diskusije navedel še dr. Zmago Šmitek: obema skupinama je bilo namreč skupno potovanje "čez vodo", kar v mitologiji pomeni sprememba življenja. Koncentracijska taborišča zato niso bila na otokih le iz varnostnih, temveč tudi iz psiholoških razlogov. Gornjim občutkom je pritrnil tudi dr. Adam Walaszek in jih podkrepil s primeri Poljakov v Chicagu, ki so v času plovbe čez ocean doživljali strah, tesnobo. Njihova izkušnja je v emocionalnem pogledu bila mnogo močnejša od emigrantov znotraj Evrope.

Pogovori se z uradnim zaključkom prvega dne simpozija še niso zaključili. Nadaljevali smo jih v večernih urah med prijetno plovbo z ladjo po Piranskem zalivu, ki nam je, kljub prisotnosti "vode", prinesla nova poznanstva in prijateljstva.

Naslednjega dne smo poslušali še enajst referatov: v prih dveh sta avtorja Lev Detela (Dunaj) in dr. Igor Maver (Filozofska fakulteta, Ljubljana) spregovorila o literarnem ustvarjanju izseljenskih književnikov, pri katerih je obdobje novega življenja v tujini pustilo vidne sledove tudi v vsebini njihove literature. Referat dr. Brede Čebulj-Sajko "Lucky Country" - Kje? je obravnaval pomen avtobiografij v odkrivanju doživljanja prvih dveh let bivanja Slovencev v Avstraliji. Že omenjeni dr. Holtmann je na osnovi analize pisem izseljenih Nemcev v Ameriko v 19. stoletju ugotavljal, kako se je pri njih mit obljubljenе dežele spremenil v antimit. Dr. Jerneja Petrič (Filozofska fakulteta, Ljubljana) je v prispevku *The Dream Never Come True: The Novels of Ivan (John) Molek* z vidika literarne zgodovine osvetlila Molekov osebni mit - mit utopičnega socializma v literaturi. Žal je bil referat dr. Karin Schultz (Förderverein Deutsches Auswanderermuseum, Bremerhaven) zaradi njene odsotnosti na simpoziju le prebran, govoril pa je o izseljevanju vzhodnoevropskih Židov (predvsem iz ozemlja Rusije)

v Združene države pred prvo vojno. Mihael Kuzmič je orisal položaj prekmurskih izseljencih v Urugvaju, Argentini, Kanadi in Franciji med obema vojnama ter njihovo soočanje s tujim okoljem prikazal s pomočjo pisem, pesmi, življenjskih zgodb, objavljenih v Dobrem Pajdašu Kalendariumu (1922–1944). Dr. Zlatko Skrbiš (Maribor) je s svojim referatom posegel na področje druge generacije avstralskih Slovencev: izpostavil je nekaj problemov izražanja njihove etnične identitete, ki čedalje bolj obstaja le še na simbolni ravni. O razseljenih Hrvatih sta govorila dva avtorja: dr. Ante Laušić in dr. Branimir Banović (oba z zagrebškega Instituta za migracije i narodnosti). Prvi je orisal potek izseljevanja svojih rojakov v Afriko od srede 18. stoletja dalje, medtem ko smo v prispevku drugega raziskovalca izvedeli nekaj več o zgodovini Hrvatov v Avstraliji in na Novi Zelandiji. Kot zadnja na simpoziju je mag. Rozina Švent (NUK, Ljubljana) prikazala naselitev Slovencev v Argentini med leti 1920–1950 na osnovi potopisnih virov izseljenskega duhovnika Janeza Hladnika, objavljenih v reviji Duhovno življenje (Buenos Aires, 1933 –).

Srečanje domačih in tujih raziskovalcev migracij smo zaključili z željami po nadaljnem medsebojnem sodelovanju na podobnih simpozijih, s katerimi namerava Inštitut za izseljenstvo nadaljevati tudi v bodoče in s tem ohraniti tradicijo sistematičnega raziskovanja življenja slovenskega izseljenstva. K tej kontinuiteti nas je še toliko bolj spodbudila medijska odmevnost vsebine in pomena simpozija v času njegovega poteka in po njem ter prvi samostojen zbornik zbranih referatov, ki bo predvidoma izšel v začetku leta 1996.